

Mészely József

Fellinger Károly harmadik falujáró verskötetéről, a Lófrálóról

A közelmúltban, iskolakezdesre jelent meg Fellinger Károly falujáró verseinek a *Lófráló* címet viselő harmadik kötete, melynek versei a Felvidék Korponai, Nagykürtösi, Losonci, Rimaszombati, Nagyrőcei, Zólyomi és Rozsnyói járásainak magyarul telepedéseire csalogatnak el tájalogni bennünket, hogy megismerjük megőrzésre méltó értékeiket, jellegzetességeiket, történelmüket, műemlékeiket, mondákat, valamint híres-nevezetes hajdani és kortárs szülőtteiket.

Ezt a kötetet is, akár az ezt megelőző kettőt: a tavaly megjelent *Csatangolót*, (melyben a Csallóköz és a Mátyusföld: a Dunaszerdahelyi, a Szenci, a Galántai és a Vágsellyei járások, valamint a mára már Pozsonyhoz tartozó, egykori magyar falvak mese-, monda- és hiedelemvilágát foglalta játékos rímekbe a költő) és az idei húsvétra kiadott *Barangolót* is, (melyben a Komáromi, Érsekújvári, Nyitrai, Aranyosmaróti és Lévai járások településeit bővítette versekké a szerző) Z. Németh István szerkesztette, Balázs Géza rajzolta és a dunaszerdahelyi Liliium Aurum Könyv- és Lapkiadó gondozásában jelent meg.

A sorozat harmadik darabja, a *Lófráló* is ugyanolyan tetszetős külsővel, derűsen színes rajzokkal és a belső borítón tájékozódást segítő térképpel, valamint a kötet végén található helységnevmutatóval – amelyben a magyar mellett szlovákul is szerepelnek a települések nevei – került az olvasók kezébe, akár csak a *Csatangoló* és a *Barangoló*.

A *Lófráló*nak is elsődleges ihletforrása a falusi élet, a vidéki táj és a vidéki ember, mindezt azonban poétikailag magas színvonalon szublimálva, veretes, szikár, lényegre törő nyelvezettel emeli versekbe a költő.

A *Lófráló* verseinek nagy része ütemhangsúlyos magyar verselésű. Fellinger Károly nemcsak ritmusában hű a hagyományokhoz, hanem gondolati síkon is visszarepít az ősi magyar hitvilágba, a népmesei varázslatokba. A kísértetek, manók, ördögök, tündérek, suhanó szellemek és az állatok is szervesen lakják be ezt a magával ragadó, lendületbe sodró versvilágot. Friss képzettársítások, képszerűség, humor, derű, zeneiség, könnyedség, gyermeki szemlélet, értékelítettség, hangulatosság, természetszeretet, életszerűség, játékoság, a gyermeki szókinccs elemeinek beépítése, a hely szellemének érvényesítése tájszavak által, a *Lófráló* verseinek olyan jellemzői, amelyek által az olvasók szívébe lopják magukat. Egyszerre van jelen itt a hagyománytisztelő és a költői invenció, az alkotói fegyelem és a felszabadult játék, az egyéni megoldások és a lírai improvizációk. A szerző bravúros

poétikai-retorikai megoldásai nem idegenek tehát a falucsúfoló műfajától, szervesen épülnek bele és harmonikusan illeszkednek hozzá.

Mindegyik versből kiérződik a települések és lakóik iránti építő szeretet, erősítik a lokálpatriotizmust, a közösséghez tartozás nemes érzését, és felmutatják a sajátosban az általánost és az egyediben az egyetemet.

A verseket ízlelgetve arra a következtetésre jutottam – s ez nagy örömet jelentett számomra –, hogy szerzőjük a falujáró verseit nem a gyerekek és a felnőtt olvasók pedagógiai-erkölcsi okítására szervezte köteté. Nem mindenáron oktatni-nevelni akarja olvasóit, hanem játszani bátorítja őket gyermeki lelkülettel és hevülettel, megidézve egy-egy település hangulatait, színeit, hagyományait, ízes, zamatos nyelvét. Sikerült elhítenie, hogy a játék nem életkorhoz kötött, hanem varázslat, mely olyan világot hevít körénk, amelyben jó otthon lenni, jó önfeledten rácsodálkozni a világ apróságaira, újdonságaira. Fellinger érdeme, hogy sikerült gyermeki szemlélettel és a gyermekek remélt szókinccsével rákérdeznie egy-egy település megismerésre érdemes titkaira. Éreztetni tudja, hogy a verseiben megjelenő költő harmóniában él a természettel, az őt körülölelő világgal és a képzeletet is gazdagító mesés lényekkel. Alapvető magatartása a világra csodálkozás, az életöröm megvallása és a szerető gondoskodás. E kötet bizonyíték, hogy a mai rohanó világunkban is van értelme a szépre vágyó igénynek és a szépen szóló beszédnek, ha azt belengi és áthívja a színes derű és az árnyalt komolyság világossága.

A költő szülőföld vonzásában született falujáró verseinek a zenéje, játékosága és gondolatisága értékes szókinccs-gyapapító és szókinccsgazdagító versekben tükröződik. Sikerült elhítenie velem, de remélem sikerül minden olvasójával is, hogy lelkünkben él egy játszani szerető gyermek, még ha időnként meg is feledkezünk róla, de meggyőződött arról is, hogy a világ, az élet csupa titok, mely mindennap megfejtésre vár.

Balázs Géza illusztrációi is ezt az érzést erősítették bennem. Örültem, hogy a kötetet díszítő rajzaival nemcsak megjelenítette a versek világát, hangulatát, hanem gazdagítva azt továbbgondolásukra is ösztönzi a kötetre rácsodálkozó olvasót. Izgalommal várjuk a sorozat utolsó kötetét, melynek beígért versei a Kassa-vidéke, a Nagymihályi és a Töketeresesi járás magyar településeivel fognak megismertetni.

(*Liliium Aurum Könyv- és Lapkiadó kft, Dunaszerdahely, 2020*)

Udvarhelyi András

A minőség forradalmárai

Kaiser László: Erkölcs és teljesítmény. Németh László, Béres József

„Várom az embert, aki megszövegezza a minőség forradalmi kiáltványát. Ezt a kiáltványt sok millió ember szövegezeti szívében, s a mozgalom, amit kívált, mélyebbre fog szántani az emberi életben, mint az elosztás forradalma.”

„A minőség, ahogy én értettem, nem csak az értelemben, az egész biologikumban akar visszhangot kiváltani... magatartás, életvitel, emberi atmoszféra. A Minőség nemcsak eszme, utópia: antropologikum.” (Németh László)

Ajándékot kaptam. Könyvajándékot, ami egyre ritkább ajándékozási forma nem olvasó világunkban. Már csak a kisebbségek lepik meg így eszmetársaikat. Ajándékot kaptam Kaiser László barátomtól, aki végzettségére nézve tanár és dramaturg, hivatása a versek, novellák és esszék, tanulmányok írása s megélhetési hivatása a könyvkiadás. Ő a Hungarovox Kiadó vezetője, aki eddig több mint 800 művet jelentetett meg. Nem könnyű a dolga, hiszen aki Grezsa Ferenc tanítványa volt és Németh Lászlóból írta szakdolgozatát, és magáévá tette a minőség forradalmának elveit, megnehezítette és megnehezíti életét, mert minden „szahart” nem adhat ki, így aztán kevesebbet keres, mint ügyes, ügyeskedő kiadótársai, akik miközben eladják könyveiket, eladják önmagukat több mint harminc ezüstpénzért, elárulják értelmiségi mivoltukat. Ajándékot kaptam, ami egyrészt kellemes, mert az ingyent, a potyát az echte magyar ember kedveli, én is. És feladat is, mert írnom kell róla, már csak becsületből, és a témája, színvonala miatt is.

Ugyanis Kaiser könyvének címe sokatmondó: *Erkölcs és teljesítmény. Németh László, Béres József*. A címlapon egymás mellett láthatjuk a két alkotót, az írókat, a könyvespolca előtt ülő Németh Lászlót, amint okos szomorúan, elgondolkodva, enyhe mosollyal néz ránk és mellette a derűsen, elégedetten mosolygó tudós Béres Józsefet, mikroszkópja társaságában. Nézem hosszan a könyv lényegét kifejező címlapot és a két embert. Életem részei. Mind a kettőhöz közöm van!

Mint ahogy sokunknak ebben az országban. Ezért is rovom ezeket a kedvcsináló sorokat. Közöm van hozzájuk, ahogy Márai Sándor sokszor hangoztatja írásaiban. Közöm van hozzájuk, mert egyiknek, Németh Lászlónak csaknem minden könyvét olvastam és gondolatai gyógyírként szolgáltak időnként megbetegedő lelkemre, megelőzte és megelőzi szellemi elrákosodásomat, erkölcsi útmutató, nagy hatással volt, van gondolkodásomra. A másik alkotó, a tudós Béres cseppjeit szedem, hogy testem rákosodását akadályozzam. Persze az olvasó joggal kérdezheti, hogy kerül két teljesen különböző ember a vegyész Béres és az író-gondolkodó Németh egy könyvbe?

Kaiser könyvéből ezt is megtudhatjuk. Az a közös bennük, hogy két életük, az alkotó és az ember: egy. Nem skizofrén alkotók, mint sok magyar értelmiségi. Életművük és életük között nincs ellentmondás, életük azonos értékű mű, mint alkotásaik. Életük is alkotás! És közös bennük, hogy mindkettőt támadta az ostoba hatalom, mert a hatalom, a mindenkor nem szereti a „minőségért forrongókat”, akik – megint Márai szavaival élek – azt vallják, nem beleegyezni a kor diktálta megalkuvásokba; maguk akarják alakítani sorsukat kudarcok, támadások keresztüztüében, de sikerrel. Sorsuk a jellemük. Mert másként nem tehetnek.

Közöm van ehhez a két kortársamhoz. Németh Lászlóhoz azért, mert irodalomtörténész anyám, aki 1955-től 1983-ig a Magyar Rádió szerkesztő-riportere, majd irodalmi és zenei műsorainak készítője volt, a népi írókból doktorált és gyakran mesélte, hogy még a hatvanas években is úgy kellett beverekednie egy-egy műsorába népi írókat, köztük Németh Lászlót, akiket szilenciumra ítélték a hatalom fura-urai. Emlékszem, nagyapám, a postafőellenőr, botcsinálta marosvásárhelyi helytörténészként a város két hírességének, a két Bolyainak az életét kutatta és hangyaszorgalmú gyűjtését anyám eljuttatta Németh Lászlóhoz, aki ennek alapján megírta *A két Bolyai* című drámáját. Emlékszem, amikor anyám befejezett egy-egy fejezetet Németh tanulmányából, odaparancsolt ágyához. Kuksi, most leülsz és meghallgatod írásomat. Nem mozogsz, figyelsz, megértetted! Bűdös kölke. És felolvasta nekem, a kiskamasznak az akkor még érthetetlen hosszú esszéjét. Amikor befejezte, látta üres tekintetemet, azt mondta: Nem baj, nem érted, még kis buta vagy. Most menj, parancsolta, itt van egy Németh László-könyv, ezt olvasd és kezembe nyomta az *Emberi színjátékot*. És én mentem és olvastam. De keveset értettem belőle s így voltam hosszú ideig a többi Németh-könnyvel is.

Csak jóval később, harmincéves fejjel kezdtem élvezettel olvasni az író könyveit. Ehhez a megértéshez nagyban hozzájárult Vekerdi László *Arcok és vallomások* sorozatában 1970-ben megjelent *Németh László alkotásai és vallomásai tükrében* című könyve, amely Németh-idézetgyűjtemény és egyben Vekerdi szellemes, okos magyarázatainak műve. Vekerdi Galilei életének írója, szándékosan választotta műve témájául Németh Lászlót, mert ő is a maga módján a minőség forradalmára volt, akinek élete volt a műve és műve az élete. Rá is hivatkozik Kaiser könyvében. Attól kezdve, hogy 1974-ben volt szerencsém meghallgatni az egyetemen Vekerdi szellemes, okos, magával ragadó technikatörténeti előadásait, és elolvastam könyveit, attól kezdve minden évben tartottam egy Németh László olvasás-hónapot, és évente újra olvastam, olvasom a Németh-műveket. Egyetemi vizsgáimra *A minőség forradalma* tanulmányaiból tanultam. És amikor például a Faludy-könyvem írtam, gyakran használtam mankónak, kiegészítőnek Szerb Antal, Babits, Féja Géza, Nemeskürty István mellett Németh László tanulmányait, mert az öreg, zoknitlan költő időnként felületesen fogalmazott. Ezért is örülök minden Németh Lászlóról szóló tanulmány-

nak, könyvnek, így Kaiserének is. Nos, a folyóiratszerkesztő joggal gondolhatja, mi köze a recenzens személyes élményeinek a Kaiser-könyvhöz. De ő és az olvasó a fentekből láthatja, nagyon is van. Hiszen az olvasó mindig valamilyen előzetes tapasztalat, élmény hatására olvas el egy könyvet. Ahogy Popper Péter mondja kedves íróiról, József Attilát idézve: „Ők én vagyok.” Ezt én is elmondhatom, mert Németh László gondolatai beépültek tudatomba, ő én vagyok.

Elnézést kérek a kedves olvasótól, hogy ily hosszasan írtam le élményeimet, de enélkül nem érteni, miért írok Kaiser könyvéről, mint ahogy maga Kaiser is leírja útját Németh Lászlóhoz. Hasonló utat jártunk be. Néhányan nem tulajdonítanak nagy jelentőséget ennek, és csak a műről írnak, pedig a könyv önmagában csupán egy élettelen tárgy, ha az olvasó – ez esetben az esszéíró – Kaiser nem támasztja fel az író. Hiszen erre szükség van, mert a jó bornak és a jó írónak is kell cégér. Nos, Kaiser Lászlóra is nagy hatással volt Németh László, akinek tartása, példája, mint kategorikus imperatívusz tudatosan irányította, irányítja – ezzel megnehezítve életét. Kaiser könyve arról is szól, hogy az erkölcs nem állhat szemben a teljesítménnyel. Nem elég jól írni, erkölcsösnek is kell, kellene lenni. Nem elég jó könyvesnek lenni, tisztességesnek is kell lenni. Könyvében mindössze 60 oldalt szentel Németh Lászlónak. Hat, már megjelent kis esszéjét, tanulmányát olvashatjuk most. És így együtt sokkal többet mondanak, mint mikor külön-külön megjelentek különböző időben, különböző, a művekhez írt előszavakban és folyóiratokban. Miként engem az élmények, öt egykori tanára, a kiváló irodalomtörténész, Grezsa Ferenc-élmények, előadások vitték közel a Minőség forradalmárjához. És szakdolgozatának írása közben a többszöri elmélyült Németh-olvasáshoz. Nem véletlen, hogy csaknem minden előadásában idézi, népszerűsíti kedves íróját.

Mindezt tudjuk könyvének *Vallomásos előszavából*, melynek alcíme: *avagy utam Németh Lászlóhoz és Béres Józsefhez*. Azt is írja és így igaz: „A kötet címe önmagát magyarázza: rendkívüli teljesítmény, hihetetlen, szinte nem evilági tartás, moralitás. Minőség mind a két vonatkozásban, valljuk be, ritka ez, nem beszélve arról, hogy tudván tudjuk, nem túlságosan gyakran jár párban ez a kettő és nem feltételük egymásnak: példa erre is van, arra is van, meg hát természetesen elsősorban a Mű, a Munkásság számít. Én nem vagyok híve annak, hogy egy művet hosszúsága vagy rövidege alapján ítéljenek meg. A rövid és hosszú mű is lehet jó, lehet csapnivaló. Az más kérdés, hogy már a tollforgatók is alkalmazkodnak a türelmetlen, hosszabb szöveget elolvasni képtelen olvasókhöz. Hatvan oldal nem sok, de ebben a hatvan oldalban csaknem minden lényeges Németh-gondolat olvasható. Ez a könyv nemcsak rövid esszék, tanulmányok gyűjteménye, hanem izgalmas útikalauz is a Németh-művek olvasásához.

Szándékos, hogy Kaiser könyvében először a Németh által legfontosabbnak tartott *Növéssterv, Minőség és Vállalkozás* fogalmakat járja körül. Jól megválasztott Németh-idézetekkel erősíti mondandóját. „Ha munkásságom lényegét egyetlen kérdésben kéne

összegezmem, az ez lehetne: van-e értelme az adott nagy nehézségek közt az erkölcsi harcnak?” Majd hozzá teszi: minden esetben igen, és az életmű példázza ezt.

Azt is hangsúlyozza a szerző, hogy a némethi növésterv, minőség és vállalkozás egymástól elválaszthatatlan életstratégia. Mindezt ki kell csikarni az élettől. Németh minden művében gondolkodó, erkölcsstantanár, organizátor, népművelő, aki nemcsak könyveivel, hanem életével is tanít: teljesítmény és erkölcs nem mondhat el- lent egymásnak. Kaiser többször idézi tanulmányaiban Németh figyelmeztetését, de nem zavaró, mert az ismétlés a tudás anyja: „A mű nálam mindig csak érintő az élet görbéjéhez, eredményei nem alkalmazható tanítások, csak figyelmeztetések.” „Vállalkozáson... én valami organikus növért értettem, nem egy célt és a hozzászerkesztett üzenetet, ahogy az iparban. Hajlam, képesség, lehetőség hajlékony szövődését még a beleszervített véletleneket is – úgy, hogy mindenben érvényesül valamiféle növésterv, törekvés, ami vállalkozássá teszi.”

Kaiser legfőbb erénye: mesél, mintha a Szlovák sörözőben söröznénk és irodalomról csevegnénk. Németh Berzsenyi-tanulmányáról szólva, megírja, miért támadták igaztalanul a költőt társai. És idézi az író lesújtó véleményét irodalmi életünkről, amely sajnos napjainkra is vonatkozik: „A magyar irodalomnak valóban legnagyobb betegsége a literátorszellem, amely az elhagyott és benőtt magyar források közt lajtos kordékkal ide-oda szaladgáló emberkék uralmát teremtette meg az amúgy is gyér szomjúságokon.” A könyv további Németh-kisesszéi mintegy kedvcsinálók az író műveihez, különösképpen az *Utolsó kísérlet* regényciklushoz. Fontos ez a figyelemfelkeltés, nehogy Németh Kemény Zsigmond sorsára jusson, akit még az értelmiségiek is kevesen olvasnak.

És közöm van, mint említettem Béres Józsefhez. Is. Hiszen akkor voltam fiatal újságíró, akkor szembesültem szakmámban a megalkuvás elkerülhetetlenségével, amikor ő nem alkudott. Sokan, köztük Kaiser László is, akik a Kádár legvidámabb barakkjában éltünk. Rokonszenvvel kísértük figyelemmel ennek a tudós vegyésznek küzdelmeit. Ennek a küzdelemnek állít emléket Kaiser László, ami végül is – mint a mesében – a hős igazsága és embersége győzelmével zárul. És szól Fazekas István *A megvádolt* című színdarabjáról, illetve a dráma Béres címmel megvalósult, Kerényi Imre rendezte előadásáról. Az írások is meggyőznek arról, hogy nem véletlen az, ha elmegyek a patikába és Béres-cseppet kérek: egy csepp emberséget is kapok és példát, hogy az erkölcs is lehet jelentős teljesítmény.

Végül, hadd szóljak a borítótervezőről. Mert ő is hozzájárul a könyv remélhető kelendőségéhez. Az izléses borítót Pereszlenyi Helga készítette. És még annyit, hogy a tudós-apának tett tisztelgés szép példája, hogy a Béres Alapítvány, másképpen Béres József, illetve a Béres házaspár támogatta a könyv megjelenését.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020)

Sz. Tóth Gyula

Reformáld magad!Oláh András: *Fagyponat alatt*

Biztat Oláh András. Igen, de hogyan? Fagyponat alá süllyesztett kötetel. Lehet-e ez hűtött versekkel? Nézzünk utána... Dermesztő hideg, szürkeség fogad a külső, keményfedelű borítón és invitál beljebb. Vonat sem jár arrafelé. Tovább: egy vasúti sínpálya vezet a ködbe. Minden kihalt.

Nézzük mindenekelőtt a szerkezetet: az öt fejezet sok-sok verset foglal magában. *I. Mellékutak* (14), *II. Falak* (16), *III. Útlevel a múltba* (14), *IV. Utószezon* (16), *V. Zátonyok* (12). Az összesen annyi, mint... Vaskos olvasmány, nem ígér könnyű álmot. A fejezetek, a versek átfogó, részletes feltérképezése itt nem lehet tárgyunk. Beható olvasás, értelmezés, az összefüggések keresése – erre vállalkozunk.

A versek nyomában, hangsúlyokkal. I. fejezet: te és én, együtt, a közeli társhoz szól, szólólgatva őt az egyes szám második és többes szám első személy húrjain, feszítő érzések, fájók és jók, kíváncsi kutatás: jók vagyunk-e egymásnak? *Fagyponat alatt* – „kifogytunk egymásból / lettünk remegő cáfolat, akik a tél / rügyeibe fagyva várják az olvadást”. *Egyensúlyt keresve, feltételes módban*. II. fejezet: tágul a kör, bővül a szereplők száma, megjelennek ismerősök, jó emberek, barátok. Jelzik ezt az ajánlások, hol teljes névvel címezve, hol szemérmesen, diszkrétan monogrammal. Támaszok ezek, kötődések, a *Falak* ellenére. És így szélesedik, nyílik a perspektíva, kis történelmi vonulat, Párizst is útba ejtve Dániáig. De mégis *kiszolgáltatva*, testünkön *sebek és varratok*, s talán *vakvágányon*. III. fejezet: Tolulnak az emlékek. *Hol volt hol nem volt...* „ám nincs ami felejtésre ítélné / a tiltott határlépéseket / – itt kering bennünk az ősz / de talán még kinyújtja kezét a / rosszkedvű reggel hogy ne menj el / hogy ne kelljen visszajönni” (*útlevel a múltba*). A köteléket erősíti a Loire-völgyi kirándulás, „s bár a remény lába elkopott tövig / nyiss ajtót nekem újra s én / szemed tükrében mindig ott leszek” (*változó*). IV. fejezet: emlékezés *visszanézve*, szereteteinkre. Gondunk a hagyaték is. Új tér a félig kiürített lakásban.: „a falóra lélegzetét hallgatom / beléd zsongorodom mintha csak belőled / lennék semmi másból és várom hogy valaki / kinyissa az emlékek rám kattánó lakatját”. Mert *hátha*. V. fejezet: úszkál hajónk, *zátonyok* közt, de előttünk a *perspektíva*. „S ha majd a másik part kontúrja felragyog / ne felejtse el hogy én akkor is itt vagyok” (*akkor is*). És különben is: „minden vonatot lekésni *úgysem* lehet”.

Talán e rövid metszetből is érződik: minden személyes és minden nyitott. Kiderül, a versek nem hűtöttek, a hangulat fagyos, de felrázó élményben részesítenek.

A költő megy az úton, batyujában kötetekkel... Volt már *Visszafelé* is. Most halvány reményekkel: előre. Ismerve Oláh András költészetét, mondhatjuk: következetes,

köteteivel folyamatosan építkező. A továbblépéshez gyakran visszafordul a múltba – múltidéző. De csak azért, hogy továbbléphessen. A megélt személyes és társadalmi múlt az alapot jelenti, így lesz teljes az élet. Nézzünk mi is kicsit a múltba. 2002 decemberében kaptam meg Oláh András karácsonyra küldött új kötetét: *Egy film-szalag vége*. Mostani kötet a 2020-as karácsonyra érkezett. *Éltető ajándék*. (Akkori egészségi állapotomban különösen.) És a kötet előzményeként felvillan a *Partium*, 2019. nyári számában megjelent fotósorozata. Ott is főszereplő a jelképes vasút, a táj szürkésfehér, kis abszurd beütéssel – útban az elidegenedés felé. (Írtam is róla *Élet-fáink* címmel, *Agria*, 2019/4. 227–229.) És mára fagyponatközelibe jutottunk.

A posztmodern dülő viharát eltérően éljük és ítéljük meg. Vannak, akik beleve-tik magukat, ez ám a happy! Mások egykedvűen töltik az időt: ahogy lesz, úgy lesz. Vannak, akiket zavar, hogy a posztmodern különböző irányzatainak ideológiái már-már vallássá meredve üznek, toboroznak. Költőink is másként reagálnak, különbözőképpen faragják verseiket. Az egyik a távoli transzcendensben érzi a jövőt, a másik a természet lágy ölén bűvő ösvényekre vezet az olvasót, s van, aki hazafias tablóban látja a vigaszt. Radnai István például kémiai-fizikai szóképletekkel próbálja leírni az állapotot, diagnosztizál. Oláh András nem kertel: hidegen elénk tárja érzéseit, gondolatait. Nem udvariaskodik. A vallássá merevedett irányzatok között ő a *reformációt* ajánlja. Ez már segítségünkre volt nehéz helyzetekben. És az egyént nem hagyja ki a küzdelemből, ébresztgeti, ébredjen a helyzet tudatára, az önvezérelt egyén segíthet magán. S talán másokon.

Oláh András a történelem jó ismerője... drámák írója, az irodalom művelője, mives fotográfus. És tanárként a társadalmi mozgásokról, attitűdökről közeli tudása van: szociológia, nevelés, ismeretszerzés. Ismeri és foglalkoztatja: „Mi az ember?” (antropológia) Mit tudhat? Milyen ismeretekre tehet szert? (metafizika) Mit kell tennie? (morál) Mi adatott meg neki, hogy higgyen? (vallás) És máris Kantnál járunk. Akarjuk vagy sem, tetszik vagy nem tetszik, (gyorsvonattal) máris Sartre-hoz érkeztünk: cselekvés, választás, döntés, erkölcsi felelősség – mert Helyzet van! És így, talán, elérhető a Szabadság! Nem a manapság tereken harsogó, kiüresedő szabadságfogalomról van szó. Hanem ahol az egyén szabadon lélegezhet, mozoghat, igyekezvén kiszabadulni a tömegemberek gyülekezetéből. Mert *van, hát gondolkodik és cselekszik*. Amiként Fehér M. István – a sartre-i filozófián keresztül – átfordította a descartes-i tézist: „Vagyok, tehát gondolkodom”.

Semmi kétség, Oláh András filozófus költő, az egyént a világban létezőként szemléli – egyén és kora. Ezt átlátni, átlátatni, ez a feladvány. A boncolgatást magán kezdi. De számára fontos a Másik („Egyedül nem megy...”). Fontos a társ, a társak. Személyiség-vírusok keringenek körülöttünk, rombolnak, s ezt csak későn vesszük észre. Egészséges, tiszta, józan személyiségben gondolkodik, ami „jellemzően meghatározza az egyén viselkedését és gondolkodását”. Amikor az ilyen egyén eligazodik a társas hely-

zetben, a társadalomban, a nemzetben, a világban. Ez reformálás nélkül nem megy. A reformáció a „katolikus egyház hibáira való reakcióként” már a 16. századtól lendítette a gondolkodást, a magatartást. Gyorsan el is terjedt. (Érdekes, hogy Magyarországon a 1980-as években induló és tartalmasan épülő reformtörekvések jelentőségét a rendszerváltáskor is és később is alábecsülik, mondván: kötődtek a régi, kommunista rendszerhez. Sok ezek közül haszonnal törekedett – és kecsegtetett – a régi hibáinak megváltoztatására. A politika rátette a kezét, és a folyamatos megújítás helyett a szakaszos „fejlődés”, azóta is töredékes útjára léptünk. Tudom, ez más téma, de a versek üzenetéhez kapcsolódóan idetartozónak érzem.)

Kis verstani kipillantás. Miként ölti formába meglátásait, gondolatait, érzéseit Oláh András? Ragaszkodik a régi beválthoz. Az abszurd helyzet nem kedvez a hagyományos, klasszikus formának. Most is csak azt mondhatom, mint korábban: Költői nyelve feszesen lágú, s mégis ütős, tömören gazdag. Szólnak a sorok, és képeket hoznak elő, bennük szín, hang, illat, élet. Így szövődik a líra hálója, benne tartva-ringatva a gondolatot. Nincsenek rímek, nagybetűk, se pont, se vessző, Oláh András szabadon ír, szabadverset ír. A szóképekbe szőtt gondolatok adják a hangsúlyt, az ütemet, s a körük szerveződő szavak, sorok a ritmust. Ha engedünk a lendítésnek, a ritmus visszafelé, s szép lassan, felfogjuk a fogalmat. A saját filmünk perreg előttünk. A versek esszék, tanulmányok alapjai. (A kötet nyilván megkapja a megérdemelt esztétizáló műelemzést.)

Utazunk, de hova, de hogyan? A sínek mellett két szemafor apró, halvány fénye hunyorog. A versek szúrósan átmelegítenek, még borzongunk kicsit. Olvasó, szítsd fel magadban a tüzet! Ha nem is lángjai, de pislákoló fényei jeleznek, miként a kötet záróverse: *felújításra várva*

*„felújításra várunk miként a város is
ismerős sóvárgás tombol bennünk
a sétálóutcában botorkálunk tétova
emlékek után kutatva... csonka lábú
barátunkat keressük a morzsákat csipegető
galambok között... piritott cipóból
tárkonyos ragu illatát hozza felénk a szél
arcod a nyakamba fúrod és szavatolva
a megmásíthatatlant magadévá ölelsz végleg
hogy aztán odalakatoljuk magunkat az emlékekhez
és ott maradjunk a kulcstalan homályban örökre
összezárva míg a törvényszerűségek
lehetőséggé bonyolódnak majd
és önmagunk túlélőiként kitaláljuk egymást újra /
hogy a féltékeny álmok záporában legyen
kivel megosztani legszebb bűneinket”*

Hogy is kezdtük ezt az írást? A népszerű dal is a fülünkben: „Ha senki nincs, ki elringasson...” A költő mással áll elő: Reformáld magad! Oláh András hideggel ébresztget, nem hagyja, hogy az olvasó a divatos nagy meleg sugallatoknak feltétel nélkül átadja magát. Mert még észre sem veszi, s megfagy. A kötetet, minden külső hideg ellenére, melegen ajánlom az olvasó figyelmébe.

(Magyar Napló, Budapest, 2020)

Ungvári requiem (1978)

Ködöböcz Gábor

A szeretet oltalmazó poézise

Fazekas József: *Ami fölelem*

Fazekas József költészete egyre fényesebben ragyog a magyar líra csillagterképén. Közel száz verset számláló jelen kötete nyelvi erőt, artisztikus szépséget és emberi mélységet sugárzó versek gyűjteménye. A szerénységében súlyos és súlyosságában szerény kötet újfent bizonyítja, hogy a mennyiségileg viszonylag kevés a művészi-emberi minőség tekintetében olykor hihetetlenül sok és súlyos tud lenni.

A Fennvalóhoz és a teremtett világhoz a kreatúra-tudat méltóságával és alázásával forduló lírai alany a liturgia költészetét a költészet liturgiájaként álmodja újra. A spirituális mélységeket és magasságokat érintő, s eközben egyetemes érvényű létigazságokat kigyöngyöző versek riadalom és reménykedés köztes pozíciójában fejezik ki a Szent Ágoston által megfogalmazott és változó intenzitással mindannyiunkban jelenlévő érzést: „Magadhoz igazítottál bennünket, Uram, ezért nyugtalan a mi szívünk, míg Benned meg nem nyugszik”.

A nyelvi tradícióból, kulturális emlékezetből és erős hagyománytudatból forrászó, tág horizontú verseskötet tematikai, hangnembeli gazdagságával, alakiformai változatosságával lepi meg az olvasót. Az életmű korábbi értékeit és újabb vívmányait hosszmetsetben és keresztmetsetben látható kötetben olyan költő jelenik meg, aki tud súllyal terhelve repülni. Megannyi természet-, haza-, szerelem- és istenélmény által motivált, remekbe szabott alkotás született eme különleges adottság révén.

Az Istennel folytatott hol fesztelenebb, hol fegyelmezettebb párbeszéd az élet-halál tematikájú verseknek is sajátja. A külön versvonalatot képező művekben az alkotói pozíciót a végső kérdésekre koncentráló, illúziótlanul bátor szembenézés és szókimondás határozza meg.

Fazekas József világában az élni akarás és a haláltudat nem egymást kizáró minőségek. A kötet intencionáltsága szerint szépen és emberként kell élni ahhoz, hogy szépen és emberként tudjunk meghalni. Finom nyelvi strukturáltságú, összetett jelentéseket hordozó versek sokasága példázza, hogy a költő számára az elmúlás nem botrány és nem abszurditás, hanem az életünknek végső értelmet adó, a létünket új dimenziók felé megnyitó szakralitás. Mert – miként ezt a kötet egésze is sugallja – akár élünk, akár halunk, Isten kezében vagyunk, és ott vagyunk a legjobb helyen.

A megváltás- és feloldozásreményt hordozó, a hazatalálás örök esélyét kínáló kötet a spirituális élet áldásait hangsúlyozva leginkább talán a tanulság-

gal szolgál, hogy a teljes odaadottságot feltételező, lélekteljes ima nélkül Istennek tetsző élet aligha képzelhető el. Miközben persze sohasem feledhetjük, hogy a legszebb imádság mégiscsak az igaz élet.

Fazekas József legszebb lelki energiákból születő, roppant figyelemreméltó művészi-emberi értékeket kigyöngyöző kötetének igézően szép darabjai ehhez nyújthatnak ösztönzést és bátorítást.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020)

Kollázs TRIPTICHON 2.

Adamik Tamás

Egy igazi magyar rege négy levonásban

Deák-Sárosi László: Libás Matyi

Amikor Deák-Sárosi László *Libás Matyi* című műve az Üveghegy Kiadónál 2013-ban megjelent, a kötetet hátoldalán tömören így mutattam be: „Deák-Sárosi László igencsak megcsavarta Fazekas Mihály *Lúdas Matyi*jét. *Lúdas Matyi*ből *Libás Matyi* lett, már ami a kiséposz címét illeti. Ami pedig Matyinak a személyét illeti, az öregasszony rossz fiából Döbrögi rossz fia. De a legnagyobb csavarást maga Matyi szenvedte el: a *Lúdas Matyi*ban Matyi ütlegel, a *Libás Matyi*ban Matyit ütlegelik, háromszor. Egyébként minden maradt a régiből, igaz, egy icipicit megváltoztatva. Megmaradt az *Előljáró beszéd* és *A szerző szava az olvasókhöz*; de megmaradt a műnek mind a négy levonása is, csak kissé rövidebben és kissé megmásítva. Ahogyan Fazekas Mihály hexameterei aktuális mondanivalót hordoztak a maguk korában, ugyanígy aktuális üzenetet közvetítenek Deák-Sárosi László klasszikus hexameterei, mert „*Tudjuk, mily szörnyű veszedelmes a hexameter-lánc, / Nem kímél hamisat, lett légyen az úr s kutya pór lény.*”

Mit jelent az, hogy Deák-Sárosi „kissé megmásítva” adja elő a levonásokat? Hát azt, hogy az *első levonásban* Matyit megteszi Döbrögi haszontalan fiának. Egy öreg zsellér megosztotta vele ételét: a bűdös ürühúst. Matyi dühös lesz, és a zsellérekkel apjához vonul, és friss húst követel tőle. Mire Döbrögi puskát fog rájuk, de Matyiék elmenekülnek. Bérese, aki tudta, hogy Döbrögi nyúzza fiát is, ráveszi Matyit, hogy öltözzön álruhába, és menjen világgá. Elindul Matyi, és lát egy szép libacsordát; elhatározza, hogy eladja a libákat. Tulajdonosuknak, egy öreg néninek azt mondja, hogy zálogba veszi a libákat, és az értük kapott pénzzel elszámol neki. Döbrögben vásár van, ezért Matyi odahajtja őket. Döbrögi éppen szedte a dézsmát, és meglátva a szép libákat, olcsón megveszi a libacsordát Matyitól. Az így szerzett pénzt Matyi meg akarja duplázni, kártyázni megy, de ott minden pénzét elveszíti. Elindul hát búsan világgá, de útközben találkozik az öregasszonnyal, akitől a libákat zálogba kapta. Az anyóka megkérdezi, hogy gyarapodnak-e a libák? Matyi azt válaszolja, hogy szépen gyarapodnak. Mire egy bikafalvi férfi megjegyzi, hogy, „Úgy legyen ám!”, mert ha nem, háromszor verik le rajta a libák árát.

A *második levonásban* koldusként élnek a libagazdák, és retteg a nép Döbrögi megtöltött karabélyától. Matyi viszont eltűnt, nem tudni, hová ment: tán Taliánországban vagy a tengerentúl titkos nyelveket tanul, és köszörüli tudását. Döbrögben búzavetés helyett betűvetéssel foglalkozik mindenki, „mert nem fért el minden törvény már a rováson”, az egykori iskolaépületben birkákat nyírnak.

Pár száz bölcs ember ezért vályogból épít új házat a „döbrögi és libafalvi gyerektudományának”. Már a tetőig érnek, amikor „egy úrias ember” – ti. Matyi – érkezik az építkezéshez, és megkérdezi, miért ilyen kora reggel építkeznek. Mert „sutytyomban tesszük – mondják –, félünk Döbrögi úrtól, aki birkáinak adta az iskola házat.” Nem kell félnetek, építsünk még jobb házat e célra – mondja Matyi. Javaslata tetszik a népnek. A külföldi ember elkezd gyűjteni a pénzt, egy teli zsákkal összegyűjt, elvonván a nép betevő falatját is. Az így összegyűlt pénzből „megmázoltatta a házat / Fölfestette az iskola új „i”-jére a pontot”. A megmaradt pénzből nagy lakomát csapnak. Mivel a pénz hamar elfogyott, Matyi felveti, hogy hívjanak „külföldről egy vállalkozó tudós főt, ki a megváltást idehozza.” Erre értetlenül összenéznek a népek, és rárohanva Matyira agyba-főbe verik. A nagy kavarodásban végül egymást is csépelni kezdik, mire Matyi „merről jött haza, annak irányát tartva eliszkol”.

Megmenekült hát Matyi, és sebeit nyalogatva lepihent a határban egy forrás vize mellett a *harmadik levonásban*. Egyszer csak vándorszínészek érkeznek egy szekéren, és amikor elalszanak, Matyi gúnyát és élelmet lop tőlük. A színészek azonban meg akarják fogni a tolvajt, de Matyi Döbrögbe menekül, mert tudja, hogy apja gyűlöli a színészeket. Felölti az elloptott jelmezt, egy doktori felcserét. Döbrögbe érve az iskola helyén kórházat talál, itt ápolják azokat, akiket a második levonás végén eldöngettek. Meglátják Matyit, és mint doktort beinvitálják, de észreveszik, hogy beteg, ezért ágyba fektetik, és ápolják. Meg is gyógyul Matyi, és ráadják a doktori gúnyát, és kinevezik fődoktornak. A híressé vált kórház, ahova szegény ember nem kerülhetett be, Döbrögi közvigadójává lett, ahonnan éjjel taligákkal hordták el a pénzt. Ezt az ott játszó gyermekek vették észre. Szüleik népgyűlést hirdettek. Egy öreg előhozta a törvényeket „az ősi Ezüstbullával az élen”, és kijelentette: „élnünk kell az Ezüstbullának ősi jogával, bírót választunk, aki törvényt ül a bűnösök felett.” Ekkor meglátták Matyit, mint doktort felcserét, és kérték tőle a száz liba árát, majd eltángálták, de volt aki védte, ezért ismét összevekedtek a népek. Máttyás pedig ismét „eltűzött a szokásos irányba”.

A *negyedik levonásban* az igazságszolgáltatás ismét átadta helyét a fosztogatásnak. Matyi pedig túljárt már árkon-bokron. Egy év múlva azonban ismét feltűnt a Döbrög felé vezető úton. Nem hordott már álruhát, úgy sétált haza, mint aki jól végezte a dolgát. Megkérdezte Matyi egy bérestől, hogy miért zajonganak a népek. Bíróválasztást akarnak – válaszolta a béres. Csodálkozott Matyi, mert Döbrögben régtől fogva Máttyás ősei voltak a bírák, és „irtották pallossal a bűnös kétkezi embert”. De nem lehetett számon kérni őket, mert helyettesről nem volt passzus a könyvben. Döbrögi elkiáltotta magát az erkélyen: „Bírót választunk ma, ki jelentkezik e tisztásra?” Senki sem jelentkezik, mire Matyi megszólalt: „Ha nincs jelölt, elvállalom én azt.” Mindenki elcsodálkozott, maga Döbrögi is. Matyi azonban ki-

jelentette: ő sok tudományt hozott a külvilágból. Ha ő lesz a bíró, „eljön nyomban a jólét.” Döbrögi úr tiltakozott, mégis megválasztották Matyit, az úrt meg gúzsba kötötték. Döbrög népe gyakorolta ősi hatalmát. „Testvérek, hallgassuk a bírót, szóljon a néphez!” Matyi azonban nem volt jó szónok, nem tudott szólni a népnek. Erre ilyen kérdéseket tettek fel neki, hogy megszünteti-e a zsarnoki rendszert, felszabadítja-e a jobbágyokat. Matyi kedvezni akart a népnek, ezért mindenre azt válaszolta, hogy úgy lesz. Végül megkérdezték tőle, hogy az „elsíbolt pénzek gazdáit hova küldi? Nem menekíti bőrét senki hamis fia, úgy-e?” Ez azonban már nem tetszett Mátyásnak, és tiltakozott a vének törvénye ellen. De hiába, a felbolydult nép megkötözte Matyit is. És a törvény kiszabta büntetést el akarták végezni rajtuk, de Böske, akinek Matyi régóta tetszett, elvágta kötelékeiket, Döbrögiét is, Matyit is, és „Hogy, hogy nem, tovatűntek egérútjukra találván.”

Deák-Sárosi László *Libás Matyi* utószavában bizonyos segítséget nyújt az olvasónak a szóban forgó mű értelmezéséhez. Ezt írja ugyanis utószavában: „Az ebben a kiadványban olvasható *Libás Matyi* félreérthetetlenül utal a Fazekas Mihály elbeszélő költeményére. A mottóját is tőle kölcsönzi, aminek révén a népharagot emeli ki: »A lepocsékolt nép dühös indulatja kanóccal / Adta jelét olykor boszszújának... « Ebben a történetben azonban a nép lesz a főhős, és nem Matyi, aki megmarad bizonyos értelemben mihasznának. Matyi ettől még központi figura. Ő lesz a bukott hős, aki bár alapvetően jó szándékú, de rossz megoldások irányába tapogatódik (kockázatos nyereszkesedés, alakoskodás stb.), és fokozatosan csúszik le, kerül egyre nagyobb meghasonlottság állapotába” (28).

Deák-Sárosi László fontos szerepet szán a mű értelmezésében a székely szokásjognak. „Egyetlen lényeges vonást azonban részleteznünk kell, ami nem ismert széleskörűen. Azért fontos felidézni ennek a könyvnek az utószavában, mert a *Libás Matyi*, és részben már elődje is egy következetes néphatalomra és igazságszolgáltatásra épülő társadalmi viszonyrendszerre utal, amelyet „Döbrögiék” uralkodása idején, a szabályok kijátszása révén több emberöltő idejére felfüggesztenek, és a mű végén elkezdődik annak visszaállítása.

Ez az elbeszélő költemény tulajdonképpen továbbgondolja Fazekas művét, részben nyílt, részben rejtett utalásait. A „nagy Törvénykönyv” itt is megjelenik (*Ezüstbulla*), és idézi néhány fontos eleme révén a Werbőczy *Hármaskönyvében* is elismert és kodifikált székely szokásjogot” (29). „Ez a jogi kódex tudomásul veszi, hogy van egy olyan népcsoport, amelyik a magyarokhoz tartozik, de saját, ősi társadalmi-jogi rendszer szerint él: »III. rész 4. CZIM:« Az erdélyi scithákról, akiket székelyeknek hívunk. ... a kik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal élnek; a hadi dolgokban legjárásabbak: az örökségekben és a tisztségekben egymás közt (a régi szokás alapján) törzsek, nemzetségek és nemzetségi ágak szerint részesednek és osztozkodnak.” (30).

„Annak ellenére, hogy a székelyek nemzetségi alapon szerveződtek, életüket minden téren nagyfokú demokratizmus jellemezte. Közigazgatási és igazságszolgáltatási rendszerüket megszervezték egészen a falvak tízeseitől a faluszekén keresztül a járásokig, a székekig és azok irányítójáig, az ispánig. Mindenféle tisztségre, mint kisbíró, falubíró, bíró, esküdt stb. egy évre választottak valakit maguk közül. Senki nem volt újraválasztható az adott tisztségre, de még a családtagja és közeli rokona sem 12 éven belül” (34).

„A törvények kemények voltak, és betartásukat a legszigorúbban azok örein kérték számon. Ha valamely tisztség betöltőjéről kiderült, hogy hamisan bírászkodott, vagy tanúskodott, megnyúzták, és bőrét szalmával kitömve közszemlére kítették” (34).

Deák-Sárosi László a következő bekezdéssel zárja utószavát: „Ennyit röviden arról a történelmi-jogi háttérismeretről, ami szükségeltetik *Lúdas Matyi* és *Libás Matyi* történetének alaposabb megértéséhez. A többiről az elbeszélő költeménynek önmagáért kell beszélnie. Ha az olvasó ebben a kortárs regében talál az újkorra, a közelmúltra és a jelenre vonatkozatható utalásokat, az bizonyára nem a véletlen műve, hanem az úrhatnamság, a nyereszkesedés és az alakoskodás örök, de nem minden korban azonos mértékben burjánzó tévelygések” (34).

Hogy igaza lehet Deák-Sárosi Lászlónak, amikor azt hangsúlyozza, hogy a *Lúdas Matyi* és a *Libás Matyi* háttérben „egy következetes néphatalomra és igazságszolgáltatásra épülő viszonyrendszer” húzódik meg, azt az ókortudomány kutatóinak hasonló eredményeivel megtámogathatjuk. Hermann Usener *Iatliche Volksjustiz* (Ösitáliei igazságszolgáltatás) című cikkében többek között megállapítja, hogy *flagitare* (nyilvánosan kihirdet, törvény elé idéz), *flagitium* (szégyen, gyalázat) szavak az ósrómai igazságszolgáltatás terminus technicusai voltak. A népi igazságszolgáltatás az írásos törvények hiányosságait pótolta. Minden időben előfordult, hogy bizonyos erkölcsi szabályokat megsértettek, de nem léteztek olyan törvények, amelyek a szabálysértőket megbüntették volna. Ilyen esetekben a nép igazságérzete szolgáltatott ítéletet. Usener tisztázza a *flagitium* főnév és a *flagitare* ige eredeti jelentését. A „szégyen, gyalázat” és a „nyilvánosan kihirdet, törvény elé idéz” jelentések ugyanis későbbi fejlődés eredményei. A *flagitium* és a *flagitare* eredeti jelentése olyan cselekményre utal, melyben a *kikorbácsolás* játszotta a főszerepet. A régi latin közösségben, ha valaki becsstelen tettet követett el, kikorbácsolták a városból. Amikor az erkölcsök szelídülésével a tettlegesség elmaradt, a szó jelentése metaforikussá vált: szavakkal történő ostromozást jelentette. E metaforikus jelentés kifejezésére jött létre az *occentare* (kiénekel, valakiről gúnydalt énekel) ige, a *flagitare* szinonimájaként.

Plautus komédiáiban több példát is találunk erre a népi ítélkezésre. *Epidicus* című darabjában Fidicina *flagitiummal* fenyegeti meg Periphanest, aki azt mondja, hogy inkább meghal, minthogy ilyen gyalázatot elszenvedjen (515–520). Tehát

a becsületes polgárok igencsak félték ettől a nyilvános megszégyenítéstől, mert ez becsületük elvesztését okozhatta. De nem mindenki félt tőle. *Pseudolus* című vígjátékában Calidorus, a szerelmes ifjú és rabszolgája, *Pseudolus flagitiummal* büntetik meg Balliót, a gonosz kerítőt. Ez a *flagitatio* ezért is jelentős, mert e népi ítékezés formai jegyeit és felépítését is bemutatja. Calidorus felszólítja Pseudolust, hogy álljon a bűnös Ballio egyik oldalára, és kezdje hangosan kiénekelni bűneit: Pseudolus így kezdi: *Most pedig elhíresztelek szavaimmal sok-sok bűnödöt.* Majd jön az első vád: *Szemérmetlen!* Callidorus, aki a bűnös másik oldalán áll így folytatja: *Bűnöző!* Ezután egymást váltva, a következőt énekelik hangosan Ballióról: *hullarabló, akasztófára való, hitszegő, apagyilkos, szentségtörő, hamisan esküvő, törvényszegő, az ifjúság megrontója, tolvaj, rabszolga szökevény, népámító, álnok, tisztátalan, lánykereskedő, fertő, megverted apádat és anyádat* (357–367).

Tehát Itáliában az őskorban a *flagitium* főnév eredeti jelentése „korbácsolás, megkorbácsolás”, a *flagitare* igéé pedig „korbácsol, megkorbácsol” volt. Ezt egyrészt a római irodalom, vagyis Plautus komédiáinak erre utaló adataival lehet bizonyítani, másrészt a szigorú római hadserege azon gyakorlatával, mely szerint azt a katonát, aki gyávaságból elhagyta őrhelyét, megbotozták (ennek neve *flagitium more militari* (Usener, 13. o.). Ez annyit tesz, hogy a bűnös katonát két sorban fölállított bajtársai halálra botozták. Ha valaki túlélte ezt a botozást, földönfutóvá vált. Egyébként ez a kegyetlen büntetés az orosz hadseregben tovább élt: erről szól Tolsztoj *Poszle bálá* (Bál után) című elbeszélése.

Deák-Sárosi László *Libás Matyi*jának ezt a mottót adta: „*A lepocsékolt nép dühös indulatja kanóccal / Adta jelét olykor bosszújának...*” (Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*). Ezt a mottót Deák-Sárosi Fazekas „A szerző az olvasókhöz” című előszavából „kölcsonzi, aminek révén a népharagot emeli ki”, mert a *Libás Matyi*nak a nép a főhőse. De mire céloz Fazekas Mihály a *kanóc* szóval, ami ez esetben átvitt értelemben tüzet jelent? Phaedrus 1. könyvének 28. meséjére, amelynek tanulságát *Lúdas Matyi*jának mottójául választotta:

*Quamvis sublimes debent humiles metuere,
Vindicta docili quia patet solertiae.*

PHAEDRUS

*Szegénytől félj, akármilyen nagy úr vagy is,
Furfangja mindig módot lelhet bosszúra.*

(Terényi István fordítása)

Ez a két sor Phaedrus 28. meséjének a tanulsága. Phaedrus meséi ugyanis mindig két részből állnak: egy történetből és egy tanulságból. A tanulság a mese tör-

ténetéből van levonja, és vagy a mese elején áll, vagy a végén. Jelen esetben a mese elején, Phaedrus 28. meséje ugyanis így hangzik:

*Szegénytől félj, akármilyen nagy úr vagy is,
Furfangja mindig módot lelhet bosszúra.
Fészkébe rókakölyköket hurcolt a sas,
Hogy hússal lássa el a sasfiókokat.
Utána ment a rémülten síró anya,
S rimázkodott, hogy adja vissza kölykeit.
Biztos helyéről az csak nézte gúnyosan.
A róka erre égő fáklyát kapva fel
Egy oltárról, körülfutkosta azt a fát,
Hogy felgyújtván, a sasok is ott vesszenek.
Most már a sasfiókok anyja félt nagyon,
S inkább kiadta mind a rókakölyköket.*

(Terényi István fordítása)

Két szempontból is elősegíti ez a Phaedrus-mese *Lúdas Matyi* és *Libás Matyi* jobb megértését. Részint megmagyarázza, honnan vette Fazekas Mihály *A szerző az olvasókhöz* című előszavának ezen kitételét: „*A lepocsékolt nép dühös indulatja kanóccal / Adta jelét olykor bosszújának,*” amelyben a tűz, a gyújtogatás úgy szerepel, mint az elnyomott nép bosszúja. Nyilvánvalóan ebből a meséből, amelyből műve mottóját is vette. Ebben a mesében ugyanis – mint láttuk – azzal fenyegeti meg rókamama a sást, hogy felgyújtja a fát és vele együtt a sas fészket is fiókáival együtt, ha nem adja vissza a rókakölyköket. A népi igazságszolgáltatás formái között, amelyeket Usener Plautus komédiáiból összegyűjtött, a tűz, a gyújtogatás is megtalálható: Perzsák 569: *at enim illi noctu occentabunt, exurent fores*; Pseudolus 1145: *malim isti modi mi amicos forno occensos quam foro*. Részint ezzel a mesével indokolhatjuk meg azt a tényt is, hogy miért javul meg a darab végén Döbrögi a *Lúdas Matyi*ban: azért, mert Phaedrus meséjében a végén a sas is visszaadja a rókakölyköket. A korábbi kutatók nem tudták eldönteni, hogy a görög–római állatmese hatott-e Fazekas Mihály *Lúdas Matyi*jára, mert nem vették figyelembe a *Lúdas Matyi* mottóját.

Összegezve a fentebb mondottakat, azt hiszem, megállapíthatom, hogy Deák-Sárosi László *Libás Matyi*, *Egy igazi magyar rege négy levonásban* című könyvének jelentősége többek között abban is rejlik, hogy ismét ráirányította a figyelmet Fazekas Mihály *Lúdas Matyi*jára, amelyről Julow Viktor, a nagy Fazekas-kutató 1976-ban ezt írta: „Fazekas *Lúdas Matyi*ja több mint ötven kiadásával a legnagyobb könyvsikerek egyike.”

(Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2013)

Bibliográfia

- Mátray Lajos: *Fazekas Mihály élete és munkái*. Debreceni Ellenőr Nyomda, Debrecen, 1888, 180 p.
- Téglás Tivadar: *Fazekas Mihály, -felvilágosodás költője*. Egyetemes Philológiai Közlöny, 1889.
- Tóth Rezső: *Fazekas Mihály*. Athenaeum, Budapest, 1897, 72 p.
- Gróf Gvadányi József és Fazekas Mihály. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Négyesy László. Franklin-Társulat, Budapest, 1904, 303 p.
- Horváth János: *Csokonai. Csokonai és költőbarátai. Földi és Fazekas*. Budapest, 1936.
- Hetyey József: *Fazekas Mihály*. Magyar irodalomtörténeti tanulmányok. Kaposvár, 1936.
- Kovács Máté: *Fazekas Mihály, a rokokó költő*. Városi Nyomda, Debrecen, 1940, 55 p.
- Fazekas Mihály összes művei*. Sajtó alá rendezte Julow Viktor és Kéry László. I–II. Akadémiai Kiadó, Budapest 1955. I. versek: 325 p. II. prózai munkák: 383 p. Kritikai kiadás
- Julow Viktor: *Fazekas Mihály*. „Művelt Nép” Tudományos és ismeretterjesztő kiadó, Budapest, 1955, 220 p.
- Korompay Bertalan. Lúdas Matyi meséje az ukrán és orosz néphagyományban. In: Bárczi Géza – Benkő Loránd (szerk.): *Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Budapest, 1956, 496–502. p.
- „*Boldog, ki fákat ültet...*”. *Fazekas-breviárium*. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta: Szilágyi Ferenc. Szerkesztette Papp János. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973, 169 p.
- Fazekas Mihály összes költeményei*. Sajtó alá rendezte Julow Viktor. Magyar Helikon, 1976, 213 p.
- Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi. Eredeti magyar rege négy levonásban*. Diveky József fametszetei. Kner Nyomda, Magvető Kiadó, 1978
- Fazekas Mihály művei*. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Julow Viktor. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982, 360 p.
- Fazekas Mihály művei*. Alapkiadás Fazekas Mihály művei. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Julow Viktor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982. Jakabffy Tamás előszavával. Kriterion Könyvkiadó, Bukaresti, 1989, 286 p.
- Debreczeni Attila: *A „kötött ihletek” költője*. Fazekas Mihály: CS. ET F. Tiszatáj, 1998, 12. sz. Diákmelléklet.
- Bíró Ferenc: Főhadnagy Fazekas úr, Fazekas Mihály (1766–1828). In: Bíró Ferenc: *A felvilágosodás korának magyar irodalma*. Szerkesztette Komlós Tibor. Harmadik, javított és bővített kiadás. Balassi Kiadó, Budapest, 1998, 355–370.

- Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*. Válogatott művek. Válogatta és az utószót írta Szilágyi Márton. Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 163 p.
- Bécsy Ágnes: „Mind egy célra kell sietnünk...”. Fazekas Mihály hagyományai és Modernsége. In: *Kölcsey füzetek XVI. Tudományos tanácskozás*, Budapest, 2004. november 18–19. Szerkesztette: Sallai Éva. Budapest, 2005, 347–364.
- Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*. Válogatott művek. Válogatta és a jegyzeteket készítette Szilágyi Márton. Osiris diákkönyvtár. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 175 p.

Kéregtők (1992)